

sebno naglasiti značenje i ulogu Duha Svetoga u životu kršćanina (*Das Gesetz des neuen Bundes als Gnade des Heiligen Geistes*, 736) te dovesti u usku vezu moralnu teologiju i pneumatologiju, analizirajući odnos između zakona i evanđelja kod Martina Luthera (742-745), zatim u djelima Calvina i Melanchthona

(745-750), kod Karla Bartha (750-754), a zaključit će knjigu govorom o posljednjem cilju: vječnom životu u zajedništvu s Bogom (754-768).

Od 769. stranice do 777. nalazi se osobni registar, a od 778. stranice do 791. kazalo pojmova.

Tomislav Smiljanić

Eberhard SCHOCKENHOFF, *Die Bergpredigt. Aufruf zum Christsein*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2014., 302. str.

Knjiga *Die Bergpredigt* sastoji se od dvaju dijela. Prvi dio počinje Uvodom i ima četiri tematske cjeline, a drugi dio ima jedanaest tematskih cjelina. Čitava knjiga obrađuje Isusova blaženstva i njegov tzv. Govor na gori u svjetlu moralne teologije i antropologije i značenja koje blaženstva imaju za kršćanski moralni nauk i život. Već u Predgovoru autor iznosi ključnu hermeneutičku rečenicu: »U središtu kršćanstva ne stoji religiozna ili filozofska ideja ili program, nego živa osoba Isusa Krista« (9).

Prvi dio knjige nosi naslov *Exegetische und theologische Grundlagen* (17-123) i počinje Uvodom: *Die Provokation der Bergpredigt* (17-19). Prva tematska cjelina naslovljena je *Name, Form und Aufbau der Bergpredigt* (20-29). Egzegeza je polazišna točka tumačenja blaženstava i samo ona daje ispravan pravac moralnim iskazima Isusova Govora na gori (29). Autor se isključivo ovdje oslanja samo na Mt 5-7 bez usporedbe s Lukinim evanđeljem.

Druga je tematska cjelina naslovljena *Theologische Auslegungsmodelle der Bergpredigt* (30-78). U njoj se donosi etika Isusa Krista u usporedbi sa starozavjetnom etikom (30-31), zatim temeljne odrednice tumačenja blaženstava u ranoj Crkvi, napose kod Justina, Origena, Hipolita i u spisu *Didache* (21-34). Schockenhoff će donijeti i nauk Tome Akvinskoga o blaženstvima s naglaskom na ulogu Duha Svetog u životu kršćanina, napose Akvinčev govor o novom Savezu kao o »novom zakonu duha« (36-37). Također Isusova blaženstva imaju važnu ulogu u etici Martina Luthera i u protestantizmu (40-41) s naglaskom na teologiju milosti, koja stoji u središtu Lutherove teološke misli. Isus Krist je ispunjenje Zakona i svih Božjih starozavjetnih obećanja, a blaženstva su prije svega obećanja iz kojih proizlaze normativne upute za moralni život. Ona su također i poziv na nasljedovanje Krista: autor se tu poziva na br. 16 encikli-

ke *Veritatis splendor* (58-61). Blaženstva se trebaju iščitavati u kristološkom ključu i zato tema i ideja nasljedovanja Krista stoji u središtu Isusova Govora na gori. Kao primjer takva nasljedovanja Krista Schockenhoff će predstaviti knjigu Dietricha Bonhoeffera *Nachfolge* (62-68).

Četvrta tematska cjelina nosi naslov *Brennpunkte der exegetischen Diskussion um die Bergpredigt* (78-107). U središtu te tematske cjeline stoji Matejevo evanđelje u židovskom kontekstu i odnos Isusa prema Starom zavjetu (Zakonu), koji je on došao ne ukinuti nego ispuniti (usp. Mt 5,17). Tematizira se odnos historijskog (povijesnog) Isusa prema starozavjetnoj etici Dekaloga, osobito Isusove riječi »*Ich aber sage euch – A ja vam kažem*« (90-99). Autor će istaknuti činjenicu da je Židovska Biblija nezaobilazna za shvaćanje i tumačenje Isusove etike, a onda kasnije i kršćanske etike. Teologija riječi Božje stoji u središtu kako starozavjetne etike tako i novozavjetne, a novost novozavjetne etike i točka prijeloma je utjelovljena Božja Riječ, Isus Krist, tj. ono što u Ivanovu evanđelju nalazimo kao *Logos – kristologija* (100-102). Peta tematska cjelina naslovljena je *Die innere Einheit der Bergpredigt: Das Ineinander von bedingungsloser Zuwendung Gottes und ethischer Forderung* (108-123). Blaženstva su prema Schockenhoffu jedna elipsa s dvama polovima. Iz njih proizlazi Isusov temeljni moralni nauk, koji je puno širi i dublji nego što je u nekim povijesnim epohama bio kršćanski (crkveni) nauk. Blaženstva daju no-

vi smisao čovjekovu moralnom djelovanju i ponašanju. Krist se predstavlja kao kategorički imperativ, koji je istodobno i indikativ. Kristova konkretna egzistencija jest osobna i u isto vrijeme sveobuhvatna norma (*norma normans non normata*). Indikativ i imperativ su dar i zadaća, oni tumače odnos Božjeg kraljevstva i Isusove objavljene etike (108-113).

Drugi dio knjige nosi naslov *Eine Auslegung für die Gegenwart: Exemplarische Konkretionen* (127-281). Prva je tematska cjelina drugog dijela knjige naslovljena *Die Bergpredigt als Lehre Jesu* (127-134). Ključ za razumijevanje i tumačenje kršćanske etike leži u osobi Isusa Krista. On je polazišna točka za svaku konkretnu moralnu situaciju, jer je *exemplar* kršćanskog moralnog života i djelovanja. Blaženstvo je Isus Krist osobno (130-134). Druga tematska cjelina nosi naslov *Die Seligpreisungen* (135-178). Tu se donosi analiza svakog blaženstva zasebno, a sve ih povezuje zapravo moral kraljevstva Božjega, koji je u radikalnom smislu služenje drugima po primjeru Isusa Krista, što se manifestira u odlomku Mt 25, 31-46. Blaženstva su proklamacija čovjekova spasenja (139-143).

Treća tematska cjelina naslovljena je *Salz der Erde und Licht der Welt* (179-188). Naslov nas upućuje na odlomak Matejeva evanđelja 5,13-14, gdje Isus govori za svoje učenike da su »sol zemlje i svjetlost svijeta«. To je početak Isusova Govora na gori i srž nasljedovanja Krista te također temeljna ekleziološka odrednica. Crkva nije svjetlo, nego je sa-

mo Krist svjetlo, a Crkva to svjetlo prima od njega, a tako započinje i Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* (184-188). Četvrta tematska cjelina nosi naslov *Die grössere Gerechtigkeit* (189-196). Isusova pravednost nadilazi pravednost pismoznanaca i farizeja (usp. Mt 5,20). Ta »veća pravednost« je kristološka kategorija koja progovara o ispunjenju Zakona koje se događa Isusovim navještanjem kraljevstva Božjeg u čijem središtu stoji moral blaženstava (190-192). Peta tematska cjelina naslovljena je *Die Antithesen* (197-237). Aniteze su zapravo »nadi-laženje staroga«. Kod Mateja one govore o odnosu Zakona i više pravednosti. Matej donosi šest antiteza kroz koje Isus izlaže istinski i konačni smisao Zakona. Izneseni su na vidjelo moralni zahtjevi kraljevstva Božjeg koji pokazuju u čemu se sastoji nova i viša pravednost, a antiteze su srce Isusova Govora na gori (198-202). Šesta tematska cjelina nosi naslov *Das Verbot zu richten* (238-242) i tematizira Mt 71: »Ne sudite da ne budete suđeni.«

Sedma je tematska cjelina naslovljena *Die Warnung vor der Heuchelei* (243-247), a osma: *Das Vaterunser* (248-263). Autor će iznijeti mišljenje kardinala Carla Marie Martinija da je molitva Očenaša temeljni princip i stoji kao sre-

dište Isusovih blaženstava. Tekst Očenaša iz Matejeva evanđelja je Isusova zahvalna molitva nebeskom Ocu, kojeg je on nazivao *Abba* za dar blaženstava, koji proizlaze iz njegova navještanja kraljevstva Božjeg (248-253). Deveta tematska cjelina nosi naslov *Die Goldene Regel* (264-271). Zlatno pravilo je ispunjenje Zakona i proroka i sažetak Govora na gori. Ono je sažetak »više pravednosti« i Matej je to zlatno pravilo postavio kao kriterij tumačenja i razumijevanja Zakona i Proroka, a zapovijed ljubavi prema bližnjemu formulirao u pozitivnom obliku (265-270). Deseta tematska cjelina naslovljena je *Von der falschen Sorge* (272-278). To je temeljni novozavjetni tekst za ispravno tumačenje i shvaćanje govora o Božjoj providnosti. Posljednja jedanaesta tematska cjelina nosi naslov *Vom Tun der Worte Jesu und vom Haus auf dem Felsen* (279-281). Isusova blaženstva i Govor na gori nisu utopija, nego nada za ovaj svijet i njegovu budućnost u miru, ljubavi, pravednosti. Ona otkrivaju i donose *hic et nunc* nešto od punine onoga što će biti u novom nebu i novoj zemlji i time imaju i svoju eshatološku dimenziju.

Od 282. do 299. stranice nalaze se bilješke (fusnote), a od 300. do 302. stranice registar osobnih imena.

Tomislav Smiljanić